

Jaar-jaaru Waxinñeent-fukk ak Juróom-ben bi ci Jaar-jaaru Biir-bëccëg ba - Nimeró Juróom-ben fukk ak Juróom-ben

Ñaare ñaareel bi — Xaaj 3

Jeff Pippenger

2026-06-18

Xalaatu Jones

Xalaatu Jones nekk ne malaaka bu jëkk bi ci Peeñu 14 manul a weesoo ak ñaar ñi koy topp, dafa sax lool te am kenn ku ko man a yëngal. Njàngaleem ci lëkkalekaayu tabaxte gu boobu ñetti malaaka ak malaakay bufta yi, dafa mat sëkk te kenn manul ci dugg. Ndaxte, xam-xamam woon na ci ñetti malaakay Peeñu 14, waaye xalaat gi jëm ci jëfandikoo leen ni “yu kenn manul a tasale,” baax na ni mu baax ci bépp malaaka bu leen jiituwoon.

Ndaxte dafa doon xool ci ñetti malaaka yi ci Peeñu fukki ñeent, gindiwul xelam bopp ba ci mujjug àtteem. Ci mujj, xel mi mu jëfandikoo ngir boole trompeti njàqare ju juróomeel, juróom-beneel ak juróom-ñaareel yi ak ñetti malaaka yi ci Peeñu fukki ñeent, moom itam dafa boole woon sàppeem trompet yi ba dellu ci bu njëkk bi ci juróom-ñaari malaaka yu trompet yi.

Te gis naa juróom-ñaari malaakam yi taxawoon fa kanam Yàlla; te joxees na leen juróom-ñaari buux. ... Te juróom-ñaari malaakam yi yoroon juróom-ñaari buux ya waajal nañu seen bopp ngir liit. Peeñu 8:2, 6

Toppandoo malaaka yi tàmbalee ak malaaka yi “juróom-ñaari” bux, te rëddinu malaaka yi ci Kàddug Yeesu buy feeñ ci Pënd mujj gi tàmbalee na ak bux bu njëkk ba noppi ci waarebu ñetteelu malaaka bi ci mbirum màndargay rab wi. Jones am na njub ci xàmle ne am na wuute diggante ñeenti bux yu njëkk yi ak ñetti bux yi di ay musiba, ndaxte sampu waxu yonent buy “ñeent ak ñatt” boobu feeñ na it ci mbooloo yi ak ci màndarga yi. Yeesu feeñ ci Pënd mujj gi, bi mu taxawee ci kow ñetti seede, dafay may ñi bëgg a gis ñu xam ne juróom-ñaar boobu, bi muy simból, dafay itam yor ñeent muy simból ak ñatt muy simból.

Jokkoo buy Yàlla

Li nu nu jàng ci jamono yu mujj yi mooy ne malaaka bu njëkk ak bu ñaareelu ci Peeñu 14 dañu leen dëgëral jaarale ko ci ab waxu jamono ci ngir Lislàam, moom màndarga biiru woes bu njëkk ak bu ñaareel; te dëgëralu malaaka bu ñetteel mi mat na jaarale ko ci matug woe bu ñetteel bi ci 9/11. Li njëfandikoo Jones di won, (doongante sax moo xamul sama tomb) mooy ne bépp malaaka dale ko ca malaaka bu njëkk bu trompet yi ci Peeñu 8 ba ca trompetu woe bu ñetteel bi ci Peeñu 11, dañoo lëkkale bu xàjjaale ak ñetti malaaka yi ci Peeñu 14. Ñoom ay màndarga lañu te nekk ci benn rëddoo waxu yonent bi. War nañu leen a xam noonu ngir man a dégg wér rôl yu wuute yi bépp malaaka di teewal. Noonu nag, ni juróom-ñaari mbooloo yi, séel yi ak trompet yi di teewal

juróom-ñaari, te itam màndargayu ñeent ak ñett nekk ci biir màndargayu juróom-ñaari gi bépp (mbooloo yi, séel yi ak trompet yi); rëddoo malaaka yi, dale ko ca malaaka bu njëkk ci juróom-ñaari malaaka yu trompet ba yegg ci malaaka bu ñetteel bi, war nañu koo seet ni benn benn mboolem. Loolu moo xamle rëddoo fukki malaaka ak benn.

Ñetti malaaka yi ci Peeñu fukk ak ñeent dañuy tekki bataaxal bu waare bu waa Millerites yi, bi yéglee ubbiinu atte bi; te gannaaw loolu dañuy itam tekki bataaxal bu waare bu ñetti téeméer ak ñeent-fukk ak ñeent ñaari junni ñi, miy yéglee jeexitalu atte bi.

Juróomni trompet yi dañu tegu ci kàttan yi Yàlla jëfandikoo ci ay dogalam ngir indiw àtte ci kaw xeeti nit yi daan gaawal màggal gi ñu jox bëccëg bi.

Ñetti juroom-ñeent yi njëkk dañuy wone yàgg-yàgg ga mujj ci nguurug Room gu sowwu ga ba ci atum 476.

Juroomey bu juróom ñeel ngir wone sankute Romu Penku bi dale ci 1449 ba 1453.

Ñetti trompet yu mujj yi dafa teewal Islaam ci ñetti ay.

Malaakam bi nekk ci Peeñ mi fukk mooy Kirist, mi wàcce ngir dooleel yëngu-yëngu gi ci njàlbéen ga, te dina wàccewaat itam ci Peeñ mi fukk ak juróom-ñett, ngir dooleel yëngu-yëngu gi ci mujj ga.

Ñaareelu juróom-ñaareel bi tàmbalee yéglee 22 oktoobar 1844, baatug àtte bi ubbikoo, te mooy Bésu Njotli gu mel ni boppam ci misaal bi. Baatug Jubilee dafa waroon a yëgloo ci Bésu Njotli ba. Kon nag, ñaari juróomkat a ngi yëgloo ci àtte bi: baatug Jubilee ak juróomkat bu juróom-ñaareel bi.

Kon ngeen jiblu liifantub jooge-jubéli ji ci bésu fukk fan ci weer wu juróom-ñaareel wi; ci bésu njotlaayu bàkkaar ba ngeen jiblu liifant bi ci seen réew mépp. Te ngeen sellal atum juróom-fukk ba; te yégle sañ-sañu goreel ci biir réew mépp ngir ñépp aji dëkkam: mooy doon jooge-jubél ci yéen; te ku nekk dellu ci ay moomelam, te ku nekk dellu ci ay mbokkam. Atum juróom-fukk ba dina doon jooge-jubél ci yéen: buleen ji, te buleen góob li ci boppam sax, te buleen dajale reseñ yi nekk ci garabub reseñam bu ñu bañ a bey. Levitikus 25:9–11.

Tekstu bi ñuy gis ne tasaaru Israyil bi di “juróom-ñaari waxtu” mi nekk ci saraxalekat bu toftal bi ci ginnaaw ci Leewitik, dañu ko wone ci ay aaya yi jiite ndigalu wol bataaxalu jubilee bi ci Bésu Njotale.

Wax ak bànni Israayil yi ne leen: Bu ngeen dugg ci réew mi maye leen ko, suuf si dina samaal Sabbaat ngir Boroom bi. Juróom-benn at nga wara ji mbay mi ci sa tool, te juróom-benn at nga wara dagg garab-resen yi ci sa tókkaar, ba dajale ay meññam. Waaye ci at wu juróom-ñaareel bi, dina amal suuf si ab Sabbaatu noflaay, di Sabbaat bu Boroom bi; bul ji mbay ci sa tool, te bul dagg sa tókkaar-resen. Li sax ci boppam ci sa ngóob, bul ko góob; te resen yi sax ci sa garab-resen gu ñu bañ a dagg, bul leen dajale; ndaxte mooy at wu noflaay ngir suuf si. Te Sabbaatu suuf si dina nekk dund ngir yéen; ngir yaw, ak sa jaam, ak sa jaamukaay, ak sa surga bu ñu fay, ak sa doxandéem bi dëkk ak yaw, ak ngir sa jur, ak rab yi ne ci sa réew, lépp lu suuf si meññ dina nekk lekk ngir ñoom. Te nga wara jëfandikoo ngir sa bopp juróom-ñaari Sabbaati

at, juróom-ñaari yoon juróom-ñaari at; te diggu bi ci juróom-ñaari Sabbaati at yooyu dina nekk ngir yaw ñeent-fukk ak juróom-ñeent at. Léwítik 25:2–8.

Bi Miller xammee mbugal gi Yisraeel ndax jéggi noppalu bésu noflaay bu suuf si ci saraxalekat ñaar-fukk ak juroom-benn, dafa jëfandikoo doxalin bi ne benn bés mooy tektal benn at, te mu gis ne benn at mooy ñetti téeméer ak juróom-fukk fan; te juróom-ñaari yoon ñetti téeméer ak juróom-fukk mooy ñaar-fukk ak juróom-ñaari téeméer at yu mbugal ndax jéggi kóllère gi. Loolu mooy dëgg gu njëkk ga mu feeñal. Moo di fondamaanj gu dëgg yi taxaw ci fondamaanj bi Kirist tabaxee jaarale ko ci liggéeyu Miller. Buurub Jubile mooy yégle ug jéll ak sañ-sañu goree.

Buuroom juróomeel-ñaareel bi mooy Islaam bu ñetteelu musiba bi.

Waaye ci fan yi baatub malaaka juróom-ñaareelu bi, bu muy tàmbalee wol, kumpag Yàlla dina mat, ni ko mu xibaaraloon ay jaamam yonent yi. Peeñu 10:7.

Juroomi ñetteel bi ci Islaam mooy dëgg gu bitim-réew gu yéglewaay, te buumub Jubele bi mooy dëgg gu biir gu yéglewaay ci jubbale ngir ngëm—mucc ci bàkkaar, te loolu, ni ko Sœur White waxe, mooy malaaka bu ñetteel bi ci dëgg-dëgg. Ci jamono ji juroomi ñetteel bi di wol, kumpag Kirist ci yéen, yaakaaru ndam la, dina mat, bi Kirist boolee Yàllaam ak nitug téeméeri ak ñeent-fukk ak ñeent-ñaar-fukk. Ñi di jot saa su booba seel Yàlla dinañu yégle bataaxalu buumub waare, mi ñuy misaalal ni musiba mu ñetteel mi, te itam waare wu malaaka bu ñetteel bi. Musiba mu ñetteel mi mooy may doole yégleb malaaka bu ñetteel bi, bi malaaka mi dul kenn kudul Yeesu Kirist wàccée ak yégleb ci ay loxoom.

Bu nu ñuy xam ne ab yonent bu jamono la woon ci njàqare bi njëkk ak ñaareel bi moo dooleel yégleb malaaka bi njëkk, te nekk itam yonent bu ñetteel njàqare bi moo di dooleel yégleb malaaka bi ñetteel, kon dafa tekki ne trompet yi ñooy “atte yi ñu indi woon ci Room ngir tontu ci tekki dundub Dibeer.” Attel yooyu yu Providence, rawatina ñetti trompet yu mujj yi di njàqare, ñoo bodd, tey dëppook aak yégleb artu ñetti malaakay Peeñu 14. Ñaari njàqare ak ñaari malaaka ci jaar-jaaru Millerite bi, ak ñetteel njàqare bi ak malaaka bi ñetteel ci jaar-jaaru ñeen-fukk ak ñeenti junni ñi. Ci ndoorte jaar-jaaru malaaka bi njëkk ak bi ñaareel, yégleb ubbig attee ba dafa amoon doole jaarale ko ci matug Islam ci njàqare bi njëkk ak bi ñaareel. Ci jaar-jaaru mujjug malaaka bi ñetteel, yégleb bi yégle tēju attee ba dafa amoon doole jaarale ko ci matug Islam ci njàqare bi ñetteel.

Doole gi ci tambali ak ci jeexital bi, malaaka bi nekk ci Peeñu 10 ak 18 moo ko tektale, “te kenn la woon lu dul Yeesu Kirist.” Baatu bitim-reew bu Islaam ak baatu biir bu attee, mooy buum bu ñetteelu njuumte bu bitim-reew; te baatu biir bu attee mooy buum bu ñetteelu malaaka bi. Buum bu bitim-reew bu Islaam mooy waxu Yonent bi ci ñaar-fukki téeméer ak juróom-ñaar-fukki at, te buum bu biir bu ñetteelu malaaka bi mooy ñaar-junni ak ñett téeméer at. Ñoom ñaar ñépp agsi nañu, jib nañu ci ubbi attee ñi deewee; te ñoom ñaar itam dellu nañu agsi ci ubbi attee ñiy dund.

Malaakum Yàlla bu Nek ci Peeñug Yàlla fukk wàcc na 11 ut 1840 ngir matal yégleb Islaam bi, te ci loolu malaaka mi dafa misaalal wàccug malaakum Peeñug Yàlla fukk ak juróom-ñaar, ak matalug ab yégleb ci mbirum Islaam. Àttey Yàlla ci kaw ngàññu dëggadi bi ci yoonu Dibeer bi ca

321, te ba noppi dellu ci 538, dañu ko tegtal ci juróom-benni trompet yi njëkk; te àtteem ci kaw ngàññu dëggadi yoonu Dibeer bi miy ñëw léegi, mooy li ñu tegtal ci juróom-ñaareelu trompet bi, moom mi di ñetteelu ay. Te itam mooy ñetteelu malaaka bi. Yégleb artu mi aju ci tàmbaleg àtte ba ci 22 Oktoobar 1844, ak yégleb artu mi aju ci àttey boroom dund yi ci 9/11, ñoom ñaar ñépp juróom-ñaareelu malaaka bi moo leen jox doole ci toftale bi Jones tëraloon. Juróom-benn trompet yu malaaka yi ci sarax 8 ak 9, ba noppi ci sarax 10 malaaka bi wàcc, te kenn du ko gën a mag ndax moom mooy Yeesu Kirist. Moom mooy juróom-ñaareelu bi ci toftaleg malaaka yi, te ci gannaawam ci sarax 11 ñetteelu ay bi di ñëw, moom miy juróom-ñaareelu trompet bi tàmbalee woo ci 1844, waaye moom mooy juróom-ñetteelu bi ci séeri malaaka yi yu jiite ba agsi ci juróom-ñeenteelu, fukkiiilu ak fukk ak bennelu malaaka yi nekk ci Peeñug Yàlla 14.

Bataaxalub malaaka bu ñatteel bi mēnuñu koo tanne ci bataaxali malaaka bu jëkk bi ak bu ñaareel bi, waaye itam mēnuñu koo xeccale ak juróom-ñaari trompeti àttey Yàlla ci kaw réer ci ngēm. Ñeenti trompet yu jëkk yi ci àtte bi, ci Pexeeli Yuhanna saraxleeg 8, dañuy wax ci doxalin yàquute gu yokkuteel gi Room gu sowwu gi dalee gannaaw ndigalu dibeer bu jëkk ba Constantine defoon ci atum 321, te loolu tàmbalee na bi mu séddoo mbooloom nguur gi ci penku ak sowwu ci atum 330.

“Bu sunu réew mi, ci ay kuréelu àtteem, dina def ay yoon ngir jébbal xel ak yéene nit ñi ci seen sañ-sañu diine, di gaawantu sammu Dibéer, te di jëfandikoo kàttan gu di tooñ ci kaw ñiy sammu bésu noflaay bu juróom-ñaareel ba, kon Yoonu Yàlla, ci lépp lu ko tekki, dina neexul dara ci sunu réew; te ngēmadi réew mi dina topp ci sankute réew mi.” Review and Herald, December 18, 1888.

Porsipal ngir réew mi di réer ci ngēm, te loolu di indi yàquute réew mi, ñëw na ci réew Konstantin, tàmbalee ak ñeenti buumi bi njëkk yi, yi indi woon Roma gu Sowwu ga ci mujjam ba ci atum 476. Roma gu Penku ga itam agsi na ci mujjam ci 1453, doonte ne ci waxu yonent, réewam ak sañ-sañam bu réew dëgër dafa ko ñàkkon ci 27 Sulet 1449. Du mel ni Babilon, bi ñu daaneel benn guddi rekk; waaye Roma, gu Sowwu ak gu Penku, indi nañu leen ci seen mujjam ndànk-ndànk. Yàquute Roma gu Sowwu ga ci suufu ñeenti buumi yi njëkk ba ci 476, mooy tey mel ni yàquute Etazini ci suufu ñeenti buumi, te ci benn wàll day tegu ci ñeenti maas yu Etazini, yi tàmbali ci 1798 te di jeex ci yoonu Dibeer. Ñeenti maas yooyu dañuy ànd ak ñeenti maas yu Adventisme, yi diitookk ak ñeenti njëkk yi ci ñaari téereb Peeñu ma, ak ñeenti ñaawteef yu gën a yokku ci Ezekiel saar 8, ak ñeenti yoon yu mbàtt yi ci téereb Yoel.

Ndaxte ni Boroom bi Yàlla wax: naka la gëna tar bu ma yónnee sama ñeenti mbugal yu metti ci Yerusalem, sabar bi, ak xiif bi, ak rab yu bon yi, ak mbas mi, ngir dagg ci moom nit ak mala? Ezekiel 14:21.

Burom bu juróom yi indi nañu ndëppal Romu Penku, te Romu Penku ci digganteb waxu yonent ak Romu Sowu, day tekki réew mi. Romu Sowu day tekki mbootaayu kërceen ga. Romu Sowu itam day tekki Etazini, moom mi ñu jëkka noot, ni ko Romu Sowu doon.

«Bu Amerig, réewum sañ-sañu diine, boo bokkee ak Papasi bi ci dàq xel ak ci gaawal nit ñi ngir ñu mággal bésu noflaay bu dul dëgg, askanu bépp réew ci kaw suuf dinañu leen yóbbu

ngir topp seen royukaay.» Testimonies, volume 6, 18.

Ñaari bu njëkk yi di mel ni ñaari maas yu njëkk ci jaar-jaari Amerig, te bu Etats-Unis daanoo, suuf su tedd si ci aaya ñent-fukk ak benn ci Daniel fukk ak benn moo ngi doon a daan, te tere bi ci topp mooy Misra, muy misaalu yeneen xeeti réew yi ci àddina si. Ndaje Mbooloom Xeet yi, ñoo di fukki buur yi, noonu dañuy déggoo jox nguur gu juróom-ñaareel gi ñoom sërñ ba, ndaxte ci Peeñu fukk ak juróom-ñaareel, “ab diir bu gàtt—benn waxtu.” Lii moo xew ci fête juddug Herod, ba muy digle genn-wàllug nguuram. Ci fête juddug Herod ga, ci waxtu woowu la bind bi feeñ ci palat bi ci miir yi, te Belshazzar dee. Waxtu woowu dikk na ci yoonu Dibeer te mu wéy ba keraam nit ñi jeexee. Nguur gu juróom-ñaareel gi dañu ko noot, ni ko misaalaloon ci yàqu miir yi Konstantinopol yu daanuwoon ci 1453. Jàppandoo ak yoonu Dibeer bi ci Etats-Unis, ni ko misaalaloon ci 1449; ba ca daanu Konstantinopol ci 1453, am na ñenti at yu misaal. Sërñ ba jot na ci gaañu dee baaxul bi ci 1798.

Ci Daniel benn sarax fukki, baapóot bi daanu na ci atum 1798, ci waxtu mujj ga. Gannaaw loolu buur bu bëj-gànnaar bi daanu na ci atum 1989, ci waxtu mujj ga. Étaasini daanu na ci sarax fukki ak benn, te Misra daanu na ci sarax fukki ak ñaar, te baapóot bi agsi na ci ñaareelu daanugam ak mujj ga ci sarax fukki ak juróom.

“Jóg ci yokk ak suuxi xeeti réew yi, ni ko tééréy Daniel ak Peeñ mi leerale, war nañu jàng ne ndam ak màggal gu biti te àdduna rekk moo am, nekkul dara. Babilon, ak kàttanam ak taaram yépp, lu mel ni loolu sunu àddina gisatul dara ci ginnaaw,—kàttan ak taar yoo xam ne nit ñi jamono jooju daan nañu ko gis ni lu sax te di yàgg,—nafaaka ni mu weesu ba jeex! Niki “tóor-tóori ñax mi,” mu yàqu na. James 1:10. Noonu la nguurug Med ak Pers yàqoo, ak nguuri Gres ak Room itam. Te noonu la lépp lu Yàlla nekkul taxawaayu njàlbéenam di yàqu. Lu nekk sax rekk mooy li ñu boole ak pexeem, te di wone xarakteram. Njàngaleem yu jaar yoon yi rekk a di lu sax ci àddina sunii xam.” Prophets and Kings, 548.

Mbëggeel Réewum United States (yonent bu dëggul bi) ci wërsëg bu ñeent-fukk ak benn, 1449 mooy misaaloom; te mbëggeelu Misra (naga mi) ci wërsëg bu ñeent-fukk ak ñaar, 1453 mooy misaaloom, te paapase bi (rabu mi) dina ägg ci mujjam fekk kenn du ko dimbali, ni ko 1798 misaale. Yonent bu dëggul bi ak naga mi, kàttanu trompet yi ñoo leen daaneel, te rabu mi, kàttanu naga moo ko daaneel.

Limub ñeent mooy melokaanu tasaroo nguur. Nguuru Aleksàndar dafa tasaro ba nekk ñeenti nguur, te Misra wàcc na ca Géeju Xonq bi ca ñeenteelu maas gi, te Israayil di sujjóot jant bi ci ñeenteelu njàqareb gi ci Esekiyel juróom-ñaar. Ñeenti maas yi Protestantism ak Réewkati Repiblik yi ci rabu suuf si tàmbalee na ci 1798 te mu jeex ca yoonu Dibéer bu dogu-bëgg ngir ñaari geñ yi. Ñeenti àtte yu metti yi Esekiyel wax ci Yerusaleem di misaal ñeenti àtte ci kaw États-Unis, te ñooñu ñeenti àtte yi ci juróomeelu nguur gi ci kóllëre yonent yi ci Biibël di misaal ñeenti at yi dale 1449 ba 1453, bi juróom-ñaareelu nguur gi ci kóllëre yonent yi ci Biibël nangu jox genn-wàllug seen nguur papas bi ci njàppandoo kërğëm ak réew, mi jigéenu moykat bu Tir di nguuru.

Ñetti at yi 1449 ba 1453 dañuy te dee bu juróom-ñaareelu nguur gi ci yoonu dimanche bi, te itam dañuy wone jamono ji nguur gi juróom-ñetteel di demee, dale ci yoonu dimanche bi ba kera bi

àtteb ndimbal bi tëj. Notal Misra, moom miy àddina te itam mooy nago gi ñu jox paap gi, mooy ab fractal ci ndorteel jamono ji ñu misaal ci ñeenti at yi 1449 ba 1453. Loolu day xamle kërug Konstantinop bu daanu ci yoonu dimanche bi, te ba noppiat bi Mikayel taxaw. Bu Mikayel taxawee, ñeenti malaaka yi ñu bàyyi leen ba ñu mat, ni ko xel mu sell mi wax.

«Ma gisoon ne malaaka ñeent yi dinañu téye ñaari ngelaw yi ba keroog liggéeyu Yeesu jeexee ci bérabu sell ba, te gannaaw loolu dinañu ñëw juróom-ñaari mbas yu mujj yi.» Early Writings, 36.

Ñenti xàjjal yu mag Aleksàndar, ñenti trompeta yu ci kaw Room gu sowwu gi, ñenti ngelaw yu ñu bàyyi ci Room gu penku gi, ñenti àtte yu metti yu ci Yerusalem, ñenti ngelaw yu ñu bàyyi bu paapug mbooloo mi di agsi ci njàlbéenam te kenn du ko dimbali. Ak yooyu màndarga-yonent yi ñu wone, dinañu seet ñaareelu musiba mi ci biir wéranteem ci jëfandikoo ko ci yoonu Dibeer bu dëgërte buy ñëw léegi.

Ndaje Florence

Ci atum 1439, ca Kureelu Florans (mi ñuy wax itam Bokkug Florans), ndaw yu bëj-gànnaru Kàññ Giriis Ortodoks (yu Buru Bizaans Jon VIII Palaiologos ak Patriars bu Konstantinop) firndeel nañu ab ndigal gu ofisyeel ngir booloo ak Kàññ Giriis Katolik bu Rom. Nangu nañu jàpp Baap bu Rom ni mooy boppu (kàttan gu gën a kawé) Kàññ gi yépp.

Ndax góor mooy boppu jabar, ni Kirist mooy boppu kèrgëm ga; te mooy Musalkatub yaram wi. Efes 5:23.

Kredo Nicee bi

Boroom bi ak Patriark bi nangu nañ “sàrti Filioque” ci Njàngum Nise, te loolu yokk la woon ci Njàngum Nise, di wax ne Xelum Mu Sell mi joge na ci Baay bi ak ci Doom ji. Njàngum Nise mooy benn ci waxi ngëm yi gën a am solo te gën a yégu jëfandikoo ci jaar-jaari ngëm Katolik. Njàngum Nise mooy ab tënk bu yoonal buy dajale xalaati ngëm yu njàlbéen yi ci ngëm Katolik. Njëkk-a-jëkk, bindees na ko ngir aar dëgg gi ci kan mooy Yeesu Kirist. Ci atum 325, werante gu réy a feeñ, ndax ab saraxalekat bu tudd Arius dafa doon jàngale ne Yeesu, Yàlla Baay mi moo ko bind, te nekkul woon Yàlla bu mat sëkk.

Njiitu Kónstantin woo wóolu Ndeyu Nisé bu njëkk bi ngir àtte mbir moomu. Ndeyoo ga dëggaloon na ci kàttan ne Yeesu mooy Yàlla ci mat, “am benn benn cosaan ak” Baay bi. Gëm-gëmu gi ñuy wax Nisé mooñu ko yokk gannaaw ca Ndeyu Konstantinobul ba ci atum 381. Fàww a seetlu nu fii ne; Gëm-gëmu Nisé sampoon na ci jaar-jaaru Kónstantin bu njëkk bi, te loolu dina doon mbir ci Kónstantin bu mujj bi, mooy Kónstantin bu fukki benn bi, mi nekkoon Buur bu mujj bu nguurug Bizaans bu penku. Kónstantin Mag mi, mooy ki njëkk, ñuy ko teg ay yoon yu bari muy mbir ci waxi yonent yi ci Biibël bi. Moom mooy kilifag nguurug penku bi ca njàlbéen ga, te moo tax muy melal kilifag mujjug nguurug penku bi. Dëgg bi ne Gëm-gëmu Nisé boka na ci jaar-jaar yu njàlbéen ak yu mujj, war na a fees ci xel jàngatkat bu yonent yi, su fekke ne moom xam na pexe bu alfa ak omega.

Ci atum 381, yeesal Njàngum Niseen bi ak jàngatub Purugatuwaar, ak jàngatub Ekaristi, te nanguñu it jëfandikoo mburu mu amul lawar ci Ekaristi, te loolu doon aada bu Laatine. Njàngum 381 bi itam nangu na xalaatu Katolig ci bàkkaaruu cosaan ak dund gu topp dee. Mu jeexee ci kàddu gii am solo lool: “Noonu itam, nu di faral di tekki ne sees bu sell, bu ndaw yi yónni woon, ak Pontif Room moom la yor njëkkute gi ci àddina si yépp, te mooy wuutukat dëggu Kirist.”

Ca Atuwaayu Florence, beneen wersiyo bu yeesal ñu ko seexaloon ci 6i sulet 1439, 14 at la woon bala Konstantinop dëkk bi daanu ci loxoy Turkiyi Ottoman yi ci 1453. Seexalug boole bi amoon na ci suufu diis bu taru ci wetu politig. Nguuru Bizans bi dafa nekkoon ci nattu gu metti ngir am ndimbalug xare ci diggante kow-gànnaru àddina bi ngir jëfandikoo ko ci ay Ottoman yi di jóge jëm kanam. Bi ndawñi Girig yi dellusee seen réew, nangu gi dañu ko bañ bu réy ci ña ëpp ci sarxalkat yu mággi yi, mònk yi, ak nit ñi baaxna ci Penku bi. Li ëpp ci bisigop yi ñi ko seexaloon, gannaaw loolu dañu génñ seen ndimbal ci moom. Boole bi mosul a mat a doxal bu baax, te Kilifan Ortodoks bu Penku bi dindi na ko ci yoon wu rasmi ci at yi topp. Ba Konstantinop daanuee ci 1453, boole bi dafa tas ba noppi ci ay jëf. Lu bari, ñiy bind jaar-jaarloo yi dañuy wax ne booleb politig la woon bu amul njariñ ndax yëngute gu xóot gu jëm ci yoonu njàngum diine, aada, ak bañ-boppu nit ñi.

Ci njëkk Kàŋŋu Nise bu njëkk bi ci atum 325 lañu jàppale Këddug Nise. Mi ngi wone ñetti at ak juróom lu jiitu atum 330, ba 360 at yi nekk ci Danyeel fukki benn, saar 24, te ñu teg leen muy “waxtu”, jeexee.

Dina dugg ci jàmm ci saxal yu gëna naat yu diiwaan ba; te dina def li ay maamam deful, mbaa ay maami maamam; dina tas ci seen biir alal ju ñu naroon, ak cëpp, ak xéewal: waaw, dina xam-xamal ay pexeëm ci kaw tata yu dëgër yi, waaye ba ab waxtu rekk. Daniel 11:24.

At mi 31 bu jiitu Kirist ak 330 ñoom ñaar ñoo di “jamono ji ñu dogal” bi ci ay sàcc 27 ak 29 yu Daniel fukki benn.

Te xol buur yi ñaar dinañu yéene ay lu bon, te dinañu wax fen ci benn ndab; waaye du jariñ, ndaxte mujj gi dina am ci waxtu wi Yàlla tëral. ... Ci waxtu wi Yàlla tëral, dina dellusi te jëm ci bëj-saalum; waaye du mel ni bu njëkk bi, walla ni bu mujj bi. Daniel 11:27, 29.

Tambali gi (330) ak mujj gi (1449–1453) ci rëdd wi yoonent bu Rooma bu penku mi, ñu ngi ko tegtal ci jëkkërin ak mujj gi ci buur bu mag bi tudd Constantine. Alfa ak omega bu rëdd wi yoonent bu Rooma bu penku mi, bi ñuy wax Mbootaayu Bësanten, dafa booleek mujjug Rooma buy nguuru, bi yoroon nguur gu gën a kawe ci xareb Actium atum 31 bu jiitu Kirist ba paree ba atum 330, te gannaaw loolu ba 1453. Bala xareb Actium ci 31 bu jiitu Kirist, Mark Antony ak Augustus Ceasar waxoon nañu fen benn ndab, te loolu amul njariñ. Bala atum 330, ci 325, jàppalees na Njàngale Nicée. Bala atum 1453, jàppalees na soppikuwu version bu bees bu benn Njàngale Nicée boobu. Bala 31 bu jiitu Kirist, ñaari nit ñi doon yore politig waxoon nañu fen benn ndab. Ci 325, fen yu ruu yi lañu waxee benn ndab. Ñaari seede yooyu dañuy firndeel fen yu politig ak yu ruu yi ñu jàppale ci 1439 ca Mbooloom Florence. Njàngale Nicée boobu bu yeesalees, Decree of Union lañu ko tuddoon.

Njèkk yoon wu njèkk ci “fen yi ca benn ndab ba” ñëw na lu jiitu 31 BC, te moo doon diggante ñaari wàll yu politig bu Room gu pagaan. Waxtu wi ñu tëraloon ngir fen yooyu moo doon 31 BC, te dafa ànd ak Augustus, muy misaal u Room ci kaw bennoo góor ak jigéen yu teewaloon Misra. Ñaareelu dajale fen yi moo doon 325, te waxtu wi ñu tëraloon moo doon 330. Netteelu dajale fen yi moo doon ci 1439, te waxtu wi ñu tëraloon moo doon 1449–1453. Ñi nekkoon ca ndab ba ci 1439 dañoo doon teewal Room gu sowwu ak Room gu penku, te Room gu penku dafa doon seet ab jéego politig, jaarale ko ci nangu benn werante wu diine. 31 BC, topp ko 330, ba noppi 1453, dañuy teewal jëfandikoo wu ñetti yoon ci séetlu réewu Room.

Fitna politig bu njàbbat gu Marc Antony ak Cleopatra dafay misaalal woon fitna ruu diiné bu yàqoo gu herezi Arius ci atum 325, te loolu itam dafa doon misaal bu fitna politig ak diiné bu Turkiy Islam yi ci atum 1439.

Dog yi ci Mbooloom Nisée (Nicene Creed) ay fen lañu, te amul benn dëgg ci seen biir. Kéytu gi ñu xaatimoon 6 sulet 1439 ca Ndaje Florans ga, ñu tudde ko Sàrtu Bennug Mbooloo bi, te dafa doon tegtal yu mel noonu ak yeneen itam. Bi ndaw yi dellusee Konstantinopl ci 1439, ñu daldi leen teeru ak mer ak jiiñ ci woru wor. Wax jii dafa wër: “Gëna baax mbubb mu Türki bi ndax mitar Baab bi.”

Njàppale ga ñu ci li ëpp solo ndaxte Buur bu Bizàns bi dafa soxla woon ci lu metti ndimbalinu xare gu Bëj-gànnar ngir xeex ak Ottomans yi. Bi mu leerée ne ndimbalinu xare wu néew lool walla sax amul woon di ñëw, déggoo gi dafa yàqu ba fàww. Ci 1450–1451, ay sinod yu bëj-saalum yi dañu bañ njàppale gi, te gannaaw bu Constantinople daanuwee ci 1453, njàppale gi ñu bàyyi ko bépp. Njéf mu mujju waaju Décret de l’Union de Florence, Mbooloom Ortodoks bu Penku bi mooy jàppe ne mooy kureel gu lajj te ñu bañ ko. Ñu ko ràññee ni amul doole. Waaye, Mbooloom Katolik Rom bi moo ngi ciy jàppe ba tey ni mooy ab kureel ekumenik bu baaxal.

Nu ngi ngi teg xel ngir xam ni naka la melokaan yu yonent yi ci ñaareelu musiba bi di dellu feeñ ci jaar-jaaru ñetteelu musiba bi. Yonent bu téeméer ak juróom-fukk at bu njèkk musiba bi dafa tambalee 27 Sulet 1299 te jeex 27 Sulet 1449.

1449

Konstantin XI Palaiologos juddu na ci atum 1404 te nguur gi tambalee ci weeru Samwiye 1449 ba ci 29 Mee 1453. Moom moo doonoon buur bu mujj bu Nguuru Rom bu Penku (Bizans), mi saxoon lu weesu 1,100 at. Moom ak fit moo jiite woon aarug Konstantinobul bi jamono jéggalu Otomaan yi ci atum 1453, ak lu tollu ci 7,000 ba 8,000 aji-aar rekk, di jëfandikoo seen bopp ci kanam xareb Mehmed II bu ëpp 80,000. Moom dee na di xeex ci tata yi ca dëkk ba ci 29 Mee 1453, ba Konstantinobul daan ci mujj. Kenn manul a wax ak wóor kanam yaramam. Deegeem moo tegtal mujju Nguuru Rom mi (te mooy yoonu yokkute gu mujj gi ci jàppandikoo gu juboo ak nguuru gi Augustus sosoon ci 27 laata Kirist).

Dañu ko ci jaar-jaaru Giriis ak cosaanu Ortodoks ni nit ku fit, te lépp lu ñu bare di ko woowe ci leeb yi “Buur bu Marmar bi” (gëm-gëm ne bés bu nekk dina dellusi ngir musal Konstantinopel).

Yowaana VIII Palaiologos (1392–1448) moo doon buur bu Bizaas bu ñaareelu ci mujji, te mu nguuru woon diggante 1425 ak 1448. Moom moo doon doom ju góor ji gëna mag Yemperër Manuel II Palaiologos, te mooy magam bu góor bu Constantine XI. Yowaana VIII dafa jëfandikoo li ëpp ci jamonoy nguuram ci yéene gu metti ngir musal Mbooloom Bizaas bi di dee ci loxo Ottomaañ yi. Ci atum 1439, moom ci boppam dem na Itali te jiite Kuréelu Florence, fa mu and ak ndaw yi bokk ci gëm-gëmu Orotodoksu Penku te nangu, lu dul ab waxtu, ngir delloo benn boole ak Kërceenug Room Gàtòlik te nangu Pàppa bi ni mooy boppu Kërceen gi. Constantine Mag gi itam moo woon jiite Kuréelu Nise. Yowaana VIII yaakaar na ne booloo boobu ak paapase bi dina indi ndimbalug xare gu dëkkal Penku ngir xeex Turki yi, waaye booloo boobu néexul woon lool ci dëkku Konstantinopol, te ci mujj ga mu lakk. Yowaana VIII dee na ci 1448 (ndax sabab yu naturel), ñetti at ak juróom rekk la jiitu woon mbëjju Konstantinopol ci 1453. Kon nag rakkam Constantine XI nekk na buur, te dee ci muy aar dëkk ba.

Bi Yowaana VIII deewee ci atum 1448, ñu tann mbokkam Konstantin XI muy ku ko wuutu. Ci 1448, Nguuru Bisanten ba dafa nekk woon ab réew bu tuuti te di jaamu; te Otomaan yi amoon nañu doole bu réy ci kan mooy toog ci gangune Konstantinobol. Ci 27i Sulet 1449, am na lu politig bu am solo lool ci at yu mujji yi yu Nguuru Bisanten. Boroom-nguuru Bisantin bi, Yowaana VIII Palaiologos, deewe woon na ca njël atum 1448. Mbokkam, Konstantin XI Palaiologos (boroom-nguuru bu mujj bi), ñu yégle ko muy boroom-nguuru ci Konstantinobol. Waaye, bala Konstantin XI yeggee ci gangune gi ci yoon, yónnee na ndaw yi ci Sultan bu Otomaan yi (Murad II), te ñaan ko ndigal ngir mu nguur. Sultan ba maye na ko ndigal loolu, te gannaaw loolu rekk lañu ko teg boroom-nguuru ci rasmi, te nangu ko ne mooy boroom-nguuru bi. Jëf jooju, gis nañu ko ni mooy jébbale ak bëgg-boppu moom boppam, moom sañ-sañu Nguuru Bisanten. Yoon wu jëkk, ab boroom-nguuru Bisantin nangoo na ci kaw kanam ñépp ne dafa nguuru rekk ci ndigalug Turki Otomaan yi. Ñenti at rekk gannaaw loolu, ci 1453, Konstantinobol dafa daanu ca loxoy Otomaan yi.

Ñetti téméeri ak benn fukk ak juróom-ñett fan gannaaw 27 Sulet 1449, ci 11 Ut 1840, Turki yi seet nañu aar ci Misra, bañ a daan seen bopp ci kanam ñenti doole yu mag yi ci Ewrop; noonu la yonent bi ci benn waxtu, benn fan, benn weer ak benn at ame yoon. Léegi tabax na nu xalaat bu leer bi ngir jëfandikoo musiba bu njëkk ak ñaareel bi ci yoonu Dimas bu bëgg a ñëw. Piyeer, ni muy màndarga ñi ñuy téere 144,000, moo waral yëngu-yëngu malaaka bu ñetteel bi, te William Miller dafay teewal yëngu-yëngu ci malaaka bu njëkk ak bu ñaareel bi. Ñaari yëngu-yëngu yooyu ñépp a bokk ak “caabi.”

Te dinaabi kërug kërugub kërug Daawuda dina ko teg ci gëtam; te dina ubbi, kenn du tëj; te dina tëj, kenn du ubbi. Esayi 22:22.

Te maa ngi wax it ci yaw ne, yaw yaay Piyeer, te ci doj wii laay tabax sama jàngu; te bunt yi dugg-safara duñu man a not ci moom. Te dinaa la jox caabi yi nguurug asamaan; te loo yeew ci suuf dinañu ko yeew ci asamaan; te loo yiwi ci suuf dinañu ko yiwi ci asamaan. Macë 16:18, 19.

Nun dina jege ci xareb Ninive ci bind bi ci topp ni “caabi” bu du ubbi rekk kemb gu xóotul te amul suuf, waaye ni caabiy waxi yonent bi miy yëkkati seedeem bépp bu Daniel fukk ak benn ci poroket gu mat. Ci géntu Miller, “caabi” bi takk ci kes bu tēj ga moo doon yoonu Miller ci njàngum Biibël. Tēnk ay tekst ngir firndeel jaar-jaaru Millerite bi, boole ak “rëdd ci kaw rëdd” ci jaar-jaaru malaaka bu ñetteel bi, mooy caabi biy may ba caabi bi nekk ci Apokalips juróom-ñent ubbi te yëkkati jaar-jaaru nēbbu bu yoonu bittu ñeent-fukk ci bataaxal bu biti bi ci poroket.

Dina wéy ci sunuy xalaat ci nettali bii di ñëw.

«Ci yonent bi, roue bi nekk ci biir beneen roue, ak melokaani mbindeef yu dund yi ñu boole ak ñoom, lëpp dafa mel ni lu jaaxle te kenn mēnu koo firndeel. Waaye loxo Xel mu Yàgg ba Faw moo feeñ ci diggante roue yi, te njëlbéen gu mat set moo di njariñu liggéeyam. Bëpp roue di liggéey ci wërgu-yaram gu mat ak beneen roue bu nekk.» Testimonies to Ministers, 214.